

Рішення
разової спеціалізованої вченої ради ДФ 41.884.069
про присудження ступеня доктора філософії

Здобувач ступеня доктора філософії

Григоращенко Олександр
Вікторович

(власне ім'я, прізвище здобувача (ки))

1980 року народження, громадянин

України

(назва держави, громадянином якої є здобувач (ка))

освіта вища: закінчив у 2011 році

ТОВ «Ізмаїльський інститут водного

(найменування закладу вищої освіти)

транспорту»

за спеціальністю (спеціальностями)

«Правознавство»

(за дипломом)

працює - співробітник

Державне бюро розслідувань, м. Краматорськ

(посада)

(місце основної роботи, підпорядкування, місто)

виконав акредитовану освітньо-наукову програму

Право

Разова спеціалізована вчена рада, утворена наказом

Одеського державного

(повне найменування закладу

університету внутрішніх справ від «24» вересня 2024 року № 467, у складі:

вищої освіти (наукової установи), підпорядкування (у родовому відмінку), місто)

Голови разової
спеціалізованої
вченої ради -

Андрій Бабенко

доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри кримінально-правових дисциплін Інституту права та безпеки Одеського державного університету внутрішніх справ

Рецензентів -

Владислав Тарасенко

доктор юридичних наук, професор, професор кафедри кримінально-правових дисциплін Інституту права та безпеки Одеського державного університету внутрішніх справ;

Микола Янковий

кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри кримінального процесу та криміналістики Одеського державного університету внутрішніх справ.

Офіційних
опонентів -

Сергій Кудінов

доктор юридичних наук, професор, головний науковий співробітник Державної наукової установи «Інститут інформації, безпеки і права» Національної академії правових наук України;

Оксана Пчеліна

доктор юридичних наук, професор, професор кафедри кримінального процесу та організації досудового слідства Харківського національного університету внутрішніх справ.

(власне ім'я, прізвище, науковий ступінь, вчене звання, посада, місце роботи)

на засіданні «15» листопада 2024 року прийняла рішення про присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 Право

(галузь знань)

Олександрю Григоращенку

(власне ім'я, прізвище здобувача (ки) у давальному відмінку)

на підставі публічного захисту дисертації «Досудове розслідування кримінальних проваджень про ухилення від сплати податків: теорія та практика»

(назва дисертації)

за спеціальністю (спеціальностями)

081 Право

(код і найменування спеціальності (спеціальностей) відповідно до Переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти)

Дисертацію виконано в Одеському державному університеті внутрішніх справ

(найменування закладу вищої освіти (наукової установи), підпорядкування, місто)

Науковий керівник Максим Корнієнко, доктор юридичних наук, професор, проректор Одеського державного університету внутрішніх справ.

(власне ім'я, прізвище, науковий ступінь, вчене звання, посада, місце роботи)

Дисертацію подано у вигляді спеціально підготовленого рукопису, що містить нові науково обґрунтовані результати проведених здобувачем досліджень, які виконують конкретне наукове завдання, що має істотне значення для галузі знань 08 Право.

Здобувач має 12 наукових публікацій за темою дисертації, які містять обґрунтування отриманих наукових результатів відповідно до мети статті (поставленого завдання) та висновків. з них: 8 статей у наукових виданнях, включених на дату опублікування до переліку наукових фахових видань України, 4 тези доповідей на науково-практичних конференціях та круглих столах.

1. Григоращенко О. В. Ухилення від сплати податків: початок досудового розслідування, першочергові дій, основні напрямки роботи органу досудового розслідування. Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. 2023. № 2 (101). С. 185–193. DOI: <https://doi.org/10.32631/v.2023.2.17>.

2. Григоращенко О. В. Щодо виявлення та документування злочинів пов'язаних з ухилення від сплати податків, у сфері екологічного оподаткування та визначення їх підслідності. Юридичний вісник. 2023. № 4. С. 177–183. DOI: <https://doi.org/10.32782/yuv.v4.2023.23>

3. Григоращенко О. В. Актуальні питання отримання неправомірної вигоди службовими особами Державної податкової служби Україні за невжиття заходів до 13 фізичних осіб підприємців по ухиленню від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів). Науковий юридичний журнал. 2024. № 3. С. 84–90. DOI: <https://doi.org/10.32782/ln.2024.22.3.13>.

У дискусії взяли участь та висловили зауваження:

Сергій Кудінов, доктор юридичних наук, професор.

До дискусійних положень, що потребують пояснень здобувача, та можуть бути предметом дискусії під час захисту відносимо наступне:

1. Серед завдань дисертаційного дослідження, крім іншого, визначено наступні (стор. 19):

- розкрити особливості формування методики розслідування ухилення від сплати податків;

- надати криміналістичну характеристику ухилення від сплати податків, а також установити кореляційні взаємозв'язки й залежності між окремими її елементами.

На думку офіційного опонента зазначені завдання не вирішені у повному обсязі, оскільки в розділі 1 рецензованої праці відсутнє обґрунтування віднесення методики розслідування ухилення від сплати податків до видових методик розслідування та особливостей її формування (стор.27-49). Наведені у висновках за розділом 1 роздуми здобувача про те, що «Під час формування методики досудового розслідування кримінальних проваджень про ухилення від сплати податків виявляються різні закономірності, що визначають специфіку розслідування: особливості виявлення, збирання, фіксації, дослідження та оцінки доказів; організація та планування розслідування; тактика проведення СРД та ЗЗКП» (стор. 93), не можна вважати розкриттям зазначених особливостей (з урахуванням їх неповноти та недостатнього наукового обґрунтування).

У свою чергу, незважаючи на виокремлення окремих елементів криміналістичної характеристики ухилення від сплати податків у підрозділі 1.2 (стор. 49-92), жодних кореляційних зв'язків і залежностей між ними за результатами дослідження не встановлено.

2. Обираючи предметом наукового дослідження «досудове розслідування кримінальних проваджень про ухилення від сплати податків», здобувач поставив доволі амбітне завдання – «запропонувати криміналістичну методику розслідування ухилення від сплати податків» (стор. 6), яке за своїм обсягом може бути вирішене лише в межах дисертації на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук.

Зазначене призвело в кінцевому випадку до того, що не всі завдання дослідження були виконані, суттєвого збільшення основного тексту дослідження до 258 сторінок, не повного розкриття специфіки розслідування ухилення від сплати податків у підрозділах дослідження тощо.

Так, виокремлюючи та характеризуючи елементи криміналістичної характеристики цієї категорії злочинів (стор. 49-91), автор не звертає уваги на обставини, в яких вчиняються такі злочини. Серед об'єктів, що зберігають інформацію про злочин (стор. 94) відсутні матеріали податкових органів, результати оперативно-розшукової діяльності (на яких сам здобувач наголошує на стор. 104), предмети господарської діяльності – товари, які згадуються на стор.130. Визначаючи типові слідчі ситуації (як убачається, за критерієм отримання інформації про правопорушення), автор не визначає серед них випадки, якщо таку інформацію повідомляють інші особи, або її опубліковано у

медіа. Надана лише фрагментарна характеристика особливостей проведення слідчих (розшукових) дій, а окремі, такі як впізнання, взагалі залишені поза увагою (стор. 169-205) тощо.

Одночасно, окремі положення, що включені до рубрики «вперше» – «висвітлено механізм ухилення від сплати податків (вивільнення – перерахунок – розподіл – маскування – інтеграція грошової маси), у межах якого окреслено зміст технологій злочинної діяльності, що застосовують на етапах підготовки, учинення та приховування (стор.21), які можливо й були отримані здобувачем, навпаки, не знайшли свого відображення в тексті дослідження (стор. 60-79).

3. Бажання надати проведеному дослідженню більшої наукової ваги призвело до включення до його результатів, отриманих вперше, таких положень як: «розроблено алгоритм дій слідчого щодо отримання та огляду документів, які містять охоронювану законом банківську таємницю: звернення слідчого з клопотанням про проведення такого ЗЗКП відповідно до КПК України, Закону України «Про банки і банківську діяльність» для отримання ухвали слідчого судді про надання дозволу з можливістю вилучення документів; проведення огляду та аналізу руху грошових коштів по розрахункових рахунках; призначення портретної експертизи з метою вирішення питань по встановленню осіб, які здійснювали зняття коштів із рахунків у банкоматах; залучення спеціаліста; проведення обшуків та вилучення комп'ютерної техніки, мобільних телефонів; призначення подальших експертиз» (стор. 21) – фактично є перебільшенням отриманих результатів, оскільки є констатацією положень чинного законодавства та притаманні розслідуванню більшості господарських злочинів, зокрема, передбачених ст.ст. 190, 191 КК України.

4. Дисертанту треба більш ґрунтовно підійти до визначення способу вчинення ухилення від сплати податків та уточнити свою наукову позицію. У роботі неодноразово наголошується (у тому числі у висновках та науковій новизні), що предметом дослідження були навмисні та ненавмисні форми вчинення ухилення від сплати податків (стор. 21, 32, 48, 251), що суперечить положенням чинного законодавства, зокрема ст. 212 КК України, аргументам, які сам здобувач наводить в роботі, зокрема під час характеристики способів вчинення цього злочину (стор. 60-79 та на стор. 35), вказуючи, що «ненавмисні чи необережні дії з ухилення від сплати податку (помилки в разі складання податкової звітності, у разі ведення бухгалтерського обліку тощо) не можуть вважатися ухиленням від сплати податків».

5. Віддаючи належне значному досвіду практичної діяльності здобувача в правоохоронних органах, використанню в дисертації статистичних даних роботи правоохоронних органів України, матеріалів судової практики, результатів анкетування практичних співробітників, опонент вважає необхідним вказати на недоліки, пов'язані з опрацюванням емпіричних матеріалів, які впливають як на репрезентативність так і на обґрунтованість результатів дослідження:

- по-перше, в роботі та додатках до неї відсутні результати вивчення та аналізу вивчення 245 кримінальних проваджень, що були розглянуті судами впродовж 2015-2024 років (стор. 20), відповідно вони не використовувалися при виокремленні та характеристиці елементів криміналістичної характеристики

досліджуваних злочинів, типових слідчих ситуацій, обставин, що підлягають встановленню тощо;

- по-друге, результати опитування співробітників правоохоронних органів, на які посилається здобувай для обґрунтування результатів свого дослідження, отримані з використанням анкети, яка суттєво обмежує отримання емпіричних даних, наприклад, питання 7, 9, 12, 14 в окремих випадках містить не коректні питання (зокрема, щодо розуміння слідчої ситуації тим більше їх різновидів та ін.) (стор. 288-290). Для одержання у максимально можливому обсязі емпіричних даних у анкеті необхідно було передбачити частково або повністю відкриті питання, які б дозволили одержати аргументацію позиції опитуваних;

- по-третє, у роботі для презентації дослідження використовуються відсоткові показники, що характеризують об'єкт дослідження, зокрема особу злочинця (стор. 92) організовані форми вчинення злочинів (стор. 94-95) тактичних прийомів контролю взаємодії (стор. 155), способи підробки документів (стор. 83) та ін., без пояснення джерела отримання такої інформації і посилання на нього, що може вказувати на запозичення таких даних у інших дослідників;

- по-четверте, відсутність узагальнених матеріалів практики розслідування досліджуваних злочинів призвела до необхідності цитування матеріалів кримінальних проваджень іноді на декількох аркушах, відповідно, це призвело до збільшення обсягу основного тексту дисертації, без нагальної на то потреби (стор. 116-118, 135-139, 139-142).

6. Проведений аналіз дослідження дозволяє дійти висновку про необхідність висловлення зауважень технічного характеру, що можуть бути усунені, до яких ми відносимо:

- помилки при цитуванні, наприклад: на стор. 169-170 у цитованому підручнику з кримінального процесу наведена дефініція визначає авторське розуміння вимог до проведення СРД, а не як не самих СРД, як про це помилково стверджує автор;

- редакційні помилки, стор. 172 - твердження, про те, що «У разі отримання детективом лише повідомлення про вчинене кримінальне 16 правопорушення, слідчому необхідно зібрати відповідну доказову інформацію...», стор.173 «Основними процесуальними діями щодо одержання доказів витребування речей, документів» (пропущене слово);

- уривчастість викладення матеріалу (*див. опис роботи*);

- нечіткість викладення своїх думок, наприклад, твердження про «Кардинальні зміни у суспільстві та державі, які відбулися після поновлення Україною своєї незалежності, потребують також і синхронізації процесуальної та оперативної діяльності відповідних державних органів» (стор. 147); стор. 52 «перед працівниками органів досудового розслідування постійно виникає необхідність звернення до того чи іншого елемента криміналістичної характеристики з метою уточнення своїх дій»; стор. 154 «залучення аналітиків до здійснення досудового розслідування спеціалістів у кримінальному провадженні»;

- вживання не наукових термінів: стор. 146 «нагромадження матеріалів на початковому етапі», стор. 191 «для платника податків не є важким потрясінням

притягнення однієї службової особи до кримінальної відповідальності за вчинення злочину у сфері оподаткування».

7. Рекомендації, надані у межах 2-3 розділів дисертаційного дослідження могли б стати основою відповідного додатку (додатків), наприклад, ситуаційно обумовлених алгоритмів дій слідчого на початковому етапі розслідування, де можна було сформулювати дії слідчого в кожній слідчій ситуації, прийняття тактичних рішень та запобігання тактичного ризику, дії слідчого на рівні побудови слідчих версій, планування та реалізації слідчих (розшукових) дій, спрямованих на перевірку версій тощо. Аналогічні додатки доречно було б скласти і з переліку типових питань під час допитів підозрюваних, свідків, алгоритмів дій слідчого в умовах несприятливих слідчих ситуацій та тактичних особливостей слідчих (розшукових) дій, стадії призначення судових експертиз. На думку рецензента, це дещо розгрузило би описову частину роботи, збагатило би теоретичне та практичне значення отриманих автором результатів.

Узагальнюючи викладене, можемо дійти висновку, що дисертація Григоращенко Олександра Вікторовича на тему «Досудове розслідування кримінальних проваджень про ухилення від сплати податків: теорія та практика», є завершеною, самостійно підготовленою кваліфікаційною науковою працею, містить наукові положення, нові науково-обґрунтовані теоретичні результати проведених здобувачем досліджень, що мають значення для правової науки.

Оксана Пчеліна, доктор юридичних наук, професор.

Позитивно в загальному оцінюючи зміст рукопису дисертації, слід відзначити наявність у ньому ряду дискусійних питань, нечіткість і недостатню переконливість обґрунтування окремих положень, міркувань та висновків актора, зокрема:

1. Автор, розглядаючи та аналізуючи категорію «криміналістична характеристика кримінальних правопорушень», зробив акцент лише на її елементно-компонентному складі, хоча виходячи зі змісту розділу 1 дисертації саме вона є предметом і основним результатом дослідження. Варто звернути увагу, що протягом усього періоду розвитку уявлень про криміналістичну характеристику злочинів вчені були єдині, мабуть, тільки у визнанні наукового значення даної категорії та її системного характеру. Натомість немає ясності в питаннях, чи є криміналістична характеристика продуктом практичної діяльності із розслідування конкретного кримінального правопорушення чи вона - результат наукового узагальнення певної категорії кримінальних проваджень; чи охоплюється нею тільки сфера вчинення кримінального правопорушення або й напрями протидії; чи є вона результатом криміналістичного дослідження або представляє його програму; яке її методологічне і методичне значення тощо. Також виникає питання щодо критеріїв обрання структури криміналістичної характеристики у такому вигляді, який запропонований дисертантом у роботі. Ці питання є принциповими, тому уникати їх не потрібно.

2. Відомо, що слідча ситуація орієнтує слідчого на висунення певних версій, визначення напрямів розслідування та послідовність провадження процесуальних дій. Вона, будучи криміналістичною категорією, виконує тактичну, організаційну

та методичну функцію в методиці розслідування кримінальних правопорушень. Однак у роботі не достатньо було приділено уваги методологічному значенню та специфіці формування типових слідчих ситуацій розслідування ухилення від сплати податків.

3. Спірною та дискусійною, на думку офіційного опонента, є пропозиція дисертанта розглядати методику розслідування ухилення від сплати податків через призму тактичних операцій. Позаяк у криміналістиці є загальноновизнана структура криміналістичної методики розслідування кримінальних правопорушень окремих видів, до якої, як правило, не входять тактичні операції. Більш поширеною є думка щодо віднесення категорії «тактична операція» до криміналістичної тактики.

4. Хоча у роботі і розглянуто низку слідчих (розшукових) дій в рамках тактичних операцій, але не для всіх з них у повній мірі висвітлені організаційно-тактичні аспекти їх проведення. Зокрема, бажано було б розглянути особливості проведення допиту різних категорій осіб при розслідуванні, звернути увагу на організаційно-тактичні особливості проведення їх одночасних допитів, приділити більше уваги тактиці пред'явлення для впізнання тощо.

5. На стор. 256-275 дисертації автор аналізує та характеризує залучення спеціалістів, експертів для проведення експертиз, участі в процесуальних діях. Водночас, на думку опонента, належало виокремити проблемні питання залучення спеціалістів, експертів з різних відомств, проаналізувати їх та визначити шляхи їх подолання у ході досудового розслідування. Зазначені зауваження носять дискусійний характер, відображають власну наукову позицію опонента і можуть слугувати підставою для наукової дискусії під час прилюдного захисту дисертації. Зазначені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку праці здобувача.

Владислав Тарасенко, доктор юридичних наук, професор.

Під час вивчення дисертації О.В. Григоращенко звернуто увагу на деякі дискусійні положення, що потребують додаткового пояснення автора.

1. У дисертації Олександр Вікторович звертається до проблем протидії та запобігання кримінальним правопорушенням у сфері господарської діяльності. Зокрема, автор через призму формування методики розслідування ухилення від сплати податків аналізує наукові праці, в яких розглядалися актуальні питання предмету дослідження (підрозділ 1.1.). Крім цього, за результатами емпіричних досліджень ним зазначено, що: «... складнощі в кримінальному провадженні, спричинені специфічним технологічним механізмом економічних злочинів, посилюються недостатністю криміналістичних розробок і заснованих на них практичних рекомендацій методичного характеру, у тому числі й щодо ухилення від сплати податків» (стор. 52).

Водночас, з урахуванням потреб сучасної правозастосовної практики, доцільним було б виокремити окрему складову частину дисертаційної праці (наприклад, підрозділ), в якій комплексно дослідити питання протидії розслідуванню та запобігання кримінальним правопорушенням у сфері

господарської діяльності. Такий підхід уявляється перспективним видом удосконалення методики розслідування ухилення від сплати податків.

2. У підрозділі 3.3 дисертант досить поверхнево присвятив увагу призначенню й проведенню судових експертиз при розслідуванні ухилення від сплати податків, позаяк до числа основних недоліків, пов'язаних з призначенням та проведенням судових експертиз у таких кримінальних провадженнях можна віднести: нечітке уявлення предмета експертизи; призначення експертиз не у всіх випадках, коли їх проведення необхідне; постановка перед експертом обмеженого кола запитань, які не враховують складність слідчої ситуації та призводить до збільшення термінів розслідування та призначення додаткових експертиз.

Також, не ясно висловлено ставлення автора до надання законом спеціалісту можливості поряд з консультаціями надавати висновки у певних питаннях (ст. 71 КПК), характеру і змісту, випадків необхідності таких досліджень та їх доказового значення, і чи доцільно в такому разі проводити подальше експертне дослідження.

Водночас, зазначені зауваження суттєво не впливають на загальну високу позитивну оцінку підготовленої наукової праці. Вони лише спрямовані на уточнення, удосконалення і роз'яснення окремих положень дисертації.

Микола Янковий, кандидат юридичних наук, доцент.

Загалом позитивно оцінюючи наукову роботу, необхідно спрямувати увагу на деякі дискусійні питання, які потребують, на нашу думку, додаткової аргументації або пояснень під час захисту:

1. У тексті роботи автором надаються пропозиції про внесення змін до діючого банківського, оперативно-розшукового та кримінального процесуального законодавства України, однак, на жаль це не знаходить своєї практичної реалізації у вигляді наданих пропозицій щодо внесення змін до профільного комітету Верховної Ради України. Пропонується авторові дисертації сформулювати і оформити відповідним чином ці пропозиції та направити їх до відповідного профільного комітету Верховної Ради України для удосконалення законодавства України.

2. Зупиняючи увагу на понятті та сутності спеціальних знань при розслідуванні ухилення від сплати податків (підрозділ 3.3), авторові не завадило б надати характеристику механізмів інтеграції методів різних наук та їх впливу на методологію комплексних судово-експертних досліджень, розкрити положення щодо взаємодії спеціальних знань під час проведення комплексних судово-експертних досліджень, що визначається за їх міжгалузевим предметом, який тісно пов'язаний із вирішуваними завданнями, позаяк переваги здійснюваної комплексної експертної діяльності полягають у досягненні єдиного підходу до розуміння різних сторін процесів і явищ різноманітної природи, для встановлення яких використовуються знання у певних галузях науки і техніки.

Висловлені зауваження є дискусійними, загалом не позначаються на позитивній оцінці дисертації та спрямовані на поглиблення наукової дискусії під час прилюдного захисту.

Андрій Бабенко доктор юридичних наук, професор – без зауважень.

Результати відкритого голосування:

«За» 5 членів ради,
«Проти» — членів ради.

На підставі результатів відкритого голосування разова спеціалізована вчена рада
ДФ 41.884.069 присуджує

Олександрю Григоращенку

(власне ім'я, прізвище, здобувача (ки) у давальному відмінку)

ступінь/ступеня доктора філософії з галузі знань 08 Право

(галузь знань)

за спеціальністю (спеціальностями) 081 Право

(код і найменування спеціальності (спеціальностей) .

відповідно до Переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється
підготовка здобувачів вищої освіти)

Відеозапис трансляції захисту дисертації додається.

Голова разової спеціалізованої
вченої ради

(підпис)

Андрій БАБЕНКО

(власне ім'я та прізвище)